

Теодора Матић
Београд

УДК 37(497.11+560)
Прегледни научни рад

ПОЈАМ *ОТВОРЕНЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ*: УНАПРЕЂЕЊЕ САРАДЊЕ СРБИЈЕ И ТУСКЕ НА ПОЉУ НАУКЕ И ОБРАЗОВАЊА

Сажетак. Главна тема истраживања је унапређивање сарадње Србије и Турске на пољу науке и образовања сагледане кроз призму теорије „отворене цивилизације“, новоскованог израза турског социолога Реџепа Шентурка. Економска и политичка сарадња двеју земаља је, судећи по многим аналитичарима, достигла врхунац потписивањем Декларације о оснивању Високог савета за сарадњу Србије и Турске у октобру 2017. године, праћена културним утицајем Турске на Балкану који се интензивира током последње деценије оснивањем председништва ТИКА 2009. године, отварањем Института Јунус Емре у Београду 2015. и потписивањем Протокола о сарадњи Архива Србије и Дирекције државних архива Турске крајем исте године. Циљ рада је да испита одрживост основних постулата и претпоставки изнетих у књизи „Отворена цивилизација“ (*Açık medeniyet*) на конкретном примеру културне и образовне сарадње Турске и Србије и турске меке моћи на Балкану.

Кључне речи: Отворена цивилизација, Србија, Турска, регионална сарадња, ТИКА.

У светлу проактивне турске политике на Балкану која се прогресивно интензивира у току протекле деценије и даје све уверљивије и опипљивије резултате, нарочито на плану привреде, економије и туризма, поједини аналитичари се слажу у оцени да је тренутна сарадња Србије и Турске на врхунцу и да две државе имају најближе односе од распада Османског царства. Неоспорно је да турско ангажовање у региону у успону, али и да испољавање повећаног интересовања Турске за Балкан у различитим балканским земљама наилази на различита тумачења. О неоосманizmu као константи турске спољне политике и империјалној носталгији за изгубљеним територијама, при чему је наш фокус на османској Румелији, писало се и расправљало, а чини се, писаће се још много и убудуће. При сагледавању позиције Србије у овом феномену пожељно је да се не изгуби из вида цивилизацијски, културни и образовни аспект турског уплива на Балкан, који наизглед не даје брзе и конкретне резултате у мери у којој се они остварују на плану економије, трговине и туризма, али који има потенцијал да доведе до дугорочних и свеобухватнијих друштвених промена. Уважавањем цивилизацијске константе и значаја додира двеју култура који се, будући у позадини опипљивих резултата сарадње Србије и Турске, неретко губе из вида,

сместићемо предмет нашег истраживања у шири, цивилизацијски контекст, у коме је садржан кључ за разумевање мотивације турских иницијатива када је реч о пројектима културне и научне сарадње. Такође, будући да је заједнички именитељ турских пројеката у Србији, и уопште, на Балкану, реафирмисање османског наслеђа као веома важне компоненте у култури Балкана и идентитету Балканаца, као и промовисање позитивне слике о Османлијама и владавини Османског царства на овим просторима, корисно је размотрити тезу професора социологије и ректора Универзитета „Ибн Халдун“ у Истанбулу Реџепа Шен-турка о отвореној цивилизацији.

Турска је земља са разгранатом мрежом универзитета (према подацима из 2016. године, у Турској је било 170 универзитета, од тога 109 државни и 61 приватни), све већим бројем вакуфа и удружења различитог карактера која организују пројекте, симпозијуме и програме размене, стипендирају стручњаке из различитих области, улажу у издавачку делатност и образовну опрему итд. (Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, 2016). Релативно велики број едукативних програма и радионица доступан је на државном и локалном нивоу. Илустрације ради, од 1996. године се на нивоу града Истанбула организују ИСМЕК бесплатни програми који су тематски подељени и обухватају часове страних језика, музичко образовање, часове програмирања, ебру радионице, калиграфију, израду предмета народне радиности итд. Изнад свега, Турска показује доследност и вољу да инвестира у образовање и за ту сврху издваја значајан буџет (МЕВ гароу..., 2018). Последњих година се у Турској све више говори о „турским образовним методама“ (Türkiye’de Eğitim Politikaları) и визији за 2013. годину, што подразумева темељно осмишљен програм измена у образовању, али не треба превидети употребу баш речи „политика“ као најпогодније на пољу науке и образовања. Турско удружење за научно-технолошка истраживања (TÜBİTAK) је државна институција повезана са Министарством науке, индустрије и технолошког развоја која се, осим издавачке делатности, бави стипендирањем пројеката и успешних студената.

У Турској се, посебно на нивоу високог образовања, током протекле деценије све израженије манифестује интересовање за студије (исламске) цивилизације и захтев за аутономијом мишљења, при чему је фокус на обнови исламске цивилизације и одбацивању оријентализма у науци и уопште, еврцентричног сагледавања реалности. Оштро се критикује интелектуална зависност од Запада, а као алтернатива се истиче нужност да се муслимани поново повежу са сопственом прошлошћу и традицијом, која им је, према схватањима неоосманиста, насилно отргнута. Овакви ставови и тежња ка препороду исламске цивилизације и реафирмацији традиционалних исламских вредности свакако нису новина, чак се може рећи да су од 18. до почетка 20. века били противтежа „прозападњачењу“ посредством танзиматских реформи које су поједини османски интелектуалци оштро критиковали јер су „увеzene“ реформе и тековине западне цивилизације сматрали непомирљивим са исламским вредностима. За поменути период историје Османског царства карактеристична је запитаност о томе шта треба узети са Запада, а шта Западу треба дати.

Иако разматрање вредносно-идеолошке суштине неоосманизма превазилази оквире овог рада, подсетићемо да неоосманисти распад Османског царства и укидање калифата праћено Ататурковим реформама доживљавају као (насилно) преобрађење народа без преседана у историји наметнуто од стране елитних кемалистичких политичких кругова, што је код појединих турских аутора насловљено *ulusal bir ihtida*. (Davutoğlu, 2018, 2). Термин *ihitida* у овом случају треба схватити као скретање с (правог) пута и одбацивање традиционалних, дубоко укореваних вредности у корист страних, увезених вредности што се на енглески обично преводи као *national conversion*.

Међутим, за разлику од ослабљеног Османског царства које се борило да поврати моћ и углед у последњем столећу свог постојања, носилац жеље за процватом исламске цивилизације и снажне политичке воље да се иста оствари је сада модерна Турска, регионална сила са огромним потенцијалом, будући да располаже изузетним геостратешким положајем и „историјском дубином“ (Давутоглу, 2014). Турска је носилац исламске османске баштине која тежи да буде део европске културе. С тим у вези, последњих година сведочимо оснивању института и универзитета где се посебна пажња поклања студијама цивилизације. Студија *Отворена цивилизација* ректора Универзитета „Ибн Халдун“ Р. Шентурка која говори о исламској цивилизацији као примеру отворене цивилизације умногоме завређује нашу пажњу, тим пре што поједине његове хипотезе недвосмислено упућују на дела главног теоретичара неоосманизма, бившег министра спољних послова Турске Ахмета Давутоглуа. Једна од важних поставки Шентуркове студије јесте да је исламска цивилизација у прошлости била пример за миран суживот различитих народа и култура, а многи турски аутори, међу њима и Давутоглу, слажу се у оцени да је период османске владавине било златно доба Балкана. Један од њих је и Осман Аталај који у чланку насловљеном „Стратешки потез ТИКА-е на Балкану“ наводи да су балкански народи у османско доба живели у миру и просперитету, док се данас налазе под доминацијом Европе, Америке и Русије (Atalay, 2018). Шентуркова теза о отвореним и затвореним цивилизацијама, премда тежи да има универзално важење, посебно је применљива на територију Балкана. Међутим, пре него што изнесемо неке од главних поставки *Отворене цивилизације* релевантне за ово истраживање, навешћемо податке о обиму турских инвестиција на Балкану и Србији и институцијама које улажу на плану културе и науке, а међу којима су најрепрезентативније ТИКА и Вакуф „Јунус Емре“.

Турски културни утицај се у Србији остварује претежно, али не искључиво, кроз инвестиције у образовне институције и споменике културе. Одличан пример је ТИКА, Турска агенција за међународни развој и сарадњу, основана 1992. године, а у Србији присутна од 2009. године. Званично је дефинисана као „помоћ земљама у развоју кроз економску, трговинску, техничку, друштвену, културну и образовну сарадњу и заједничке пројекте“, а отварање представништва ТИКА у некој земљи поуздан је знак њеног улажења у операциону орбиту неоосманистичког пројекта, закључује наш истакнути оријенталиста и бивши амбасадор РС у Турској Дарко Танасковић у својој књизи *Велики повра-*

так Турске?: Неоосманизам или Исламизам (Танасковић 2015, 31). Да ТИКА (ТІКА, 2018) ужива пуно поверење и подршку садашње турске владе види се и у изјавама Ибрахима Калина, портпарола турског председника Р. Т. Ердогана, који оцењује да им њено ангажовање „осветљава пут“ и представља „пружање руке помоћи браћи на Балкану.“

На твитер налогу ТИКА представништва у Србији доступне су информације и обавештења о пројектима, иницијативама и волонтерским програмима који би требало да буду својеврстан допринос српском друштву у заштити османског/оријенталног културног наслеђа и тиме значајни за обе културе. Неки од бројних пројеката рестаурације споменика културе из османског доба реализованих у последње три године обухватају тврђаву Рам на Дунаву, Дамат Алипашино турбе и чесму Мехмед-паше Соколовића на Калемегдану. У склопу Програма размене искуства који ТИКА по други пут одржава, десет студената волонтера је ове године учествовало у акцији чишћења и одржавања Великог гробља у Новом Пазару које потиче из османског времена. Значајан допринос академској сарадњи представља Споразум о сарадњи ТИКА-е и Филолошког факултета у Београду потписан 2016. године, при чему је ТИКА донирала компјутерску опрему и опремила библиотеку Катедре за оријенталистику поводом прославе деведесетогодишњице њеног оснивања (ТІКА, 2016).

Осим ТИКА-е, важно место припада Канцеларији „Јунус Емре“ која има функцију турског културног центра и у Београду делује од 2015. године. Како се наводи на њиховом званичном сајту, циљ Вакуфа „Јунус Емре“ јесте да представља Турску, турски језик, историју, културу и уметност, да свим заинтересованима за турски језик, културу и уметност ван матице пружи знање и образовање и да успостави и негује културну сарадњу, размену и јача пријатељске везе са другим земљама (Yunus Emre Enstitüsü, 2015). Основан 2009. године, Вакуф „Јунус Емре“ је отворио 56 културних центара ван Турске, а циљ је да их до 2023. године, односно стогодишњице оснивања Републике Турске, буде 100 (Idem). На сајту се наводи да је мисија за 2023. годину да свет изблиза упозна Турску, а стратешки циљеви се могу сажети на културно-уметничке, циљеве у настави турског језика и туркологије, унапређење сарадње на пројектима, циљеве који се тичу организације управљања, циљеве на плану раста. Међу последње спада и поменути циљ – отварање 100 културних центара при чему се посебно истиче важност Балкана и Блиског истока које имају предност. Занимљиво је приметити да ова два региона припадају „интересним сферама“ неоосманиста. На тадашњој листи планираних отварања за 2015. годину, индикативно је да од 10 градова Београд заузима прво место, али и да на Косову делује чак 3 културна центра (Idem). Међу друге важне циљеве убрајају се:

- борба против предрасуда и негативних ставова о Турској на европском културном простору и рад на приближавању култура; подићи углед Турске и приказати је као јаку и богату земљу;
- промоција турске културе, посебно водећи рачуна о регионалним специфичностима земаља домаћина; истицање заједничких културних одлика;

- промоција турског као европског језика; осигурати да турски буде доступан у школама као други страни језик;
- коришћење модерних педагошких метода и средстава, уз уважавање међународних стандарда;
- улагање у превођење старе и нове турске литературе, како популарне тако и научне; стварање кадрова преводилаца чијим ће се залагањем више изучавати турска књижевност;
- помоћ отварању архива османских рукописа;
- промоција туркологије у међународним академским круговима;
- улагање у сарадњу турских уметника и интелектуалаца са њиховим колегама из света;
- културна сарадња са другим удружењима и проналажење спонзора за пројекте;
- улагање у пројекат који има за циљ да спречи замирање израде рукотворина на Балкану;
- улагање у културне пројекте Турака у дијаспори.

Приближно половину наведених циљева са Институтом „Јунус Емре“ дели едукативни центар Бејза који је стекао незванични статус турског културног центра захваљујући, пре свега, квалитетној настави турског језика, културним програмима, организовању студијских посета Турској, промоцији турске културе кроз различите манифестације и радионице попут Дана турске кухиње, Дана турског филма, ебру радионица итд. У опису манифестације под именом *Дани турске културе* у организацији едукативног центра Бејза наводи се да је њен циљ да „Турска покаже своје право лице Београђанима“ и да допринесе бољем разумевању цивилизације према којој, због историјских околности, у Србији постоји извешан отпор, иако су многи њени елементи уткани у српску традицију (Едукативни центар Бејза, 2016). Треба напоменути и да је у Београду отворена приватна основна школа Бејза.

Ово свакако нису једини, већ само неки од најрепрезентативнијих примера турског ангажовања на плану научне и културне сарадње са Србијом. Симпозијуми, културна и друга тематска окупљања се најчешће одржавају у Санџаку, а једна од скорашњих илустрација је иницијатива Представништва Турака у дијаспори и сродних народа (УТВ) које је на ифтару у Новом Пазару окупило свеже дипломце из Турске ради унапређивања сарадње између двеју земаља (Türkiye Mezunları, 2017).

Јасно је да овакви амбициозни пројекти и тежње захтевају значајна средства. Будући да је тешко доћи до тачних података о улагањима Турске у сваку земљу и сваки сектор појединачно током претходних пет година, информативно наводимо једну од табела М. У. Екинџија за период од 2008. до 2012. године. Ослањајући се на податке добијене од Турске централне банке и Косовске агенције за статистику, аутор износи улагања Турске у земље Балкана на годишњем нивоу изражена у милионима америчких долара. У складу са турском политиком која је признала независност Косова, турске инвестиције на Косову су посебно изражене.

Табела 1: Улагања Турске у балканске земље (мил. \$)

	2008	2009	2010	2011	2012
Албанија	3	0	3	5	5
БиХ	10	21	61	22	7
Хрватска	0	15	3	47	103
Косово	33	19	6	46	81
Македонија	1	0	8	71	12
Црна Гора	6	0	4	0	0
Србија	22	3	3	0	7
Укупно	75	58	88	191	215

Извор: Ekinci, 2014, 114.

Међутим, намеће се питање у којој мери су турска улагања и унапређење сарадње на Балкану део политике добросуседства и солидарности а колико део неоосманитичког пројекта повратка Турске на Балкан. Све је више аргумената који претежу у корист неоосманизма, бар кад је реч о конкретном случају Србије. Бројни чланци и студије изашли из пера турских мислилаца, универзитетских професора, новинара и дописника сведоче о турским стратешким циљевима, визији и снажној политичкој вољи да се поново освоји Балкан, тј. Румелија која је била „срце Османског царства“ и за коју се и данас користи израз *eski gönül coğrafyası*. Турска политичка реторика посебно обилује изјавама о турској помоћи „браћи на Балкану“ и подршци свим оним елементима који су повезани са Турском „историјом и срцем“ (Ekinci, 2013, 11). Један од покушаја да разумемо ко и у којој мери на Балкану дели ова „братска“ осећања са Турском долази од истог аутора, М. У. Екинџија. У чланку насловљеном „Turkey’s ‘Zero Problems’ Era in the Balkans“, аутор износи статистичке податке о промени ставова према Турској у балканским земљама у 2008. и 2011. години. Као извор се наводи Gallup Balkan Monitor, а подаци недвосмислено показују да је од свих балканских земаља Србија у 2008. години имала највећи проценат грађана који имају непријатељски став према Турској (22,8 %). Тај број се смањивао на 19% у 2011. Насупрот томе, Албанија је земља која је 2008. године имала најпозитивнији став према Турској са 80%, а у стопу је прати Косово са 79,3% (Idem, 22). Подсетићемо да Турска није само признала једнострано проглашену независност Косова, већ се и активно ангажовала да што већи број исламских земаља прати њен пример.

Ако оставимо „турско питање“ по страни и усредсредимо се на Балкан као цивилизацијску зону и на оно што је наш дипломата и водећи оријенталиста Д. Танасковић назвао „српским питањем“ којим се неоосманисти увелико темељно баве у Турској (Д. Танасковић, 2011, 23), навешћемо неколико извора који илустративно показују другу страну медаље, психолошки доживљај Ср-

бије из турске (неоосманистичке) перспективе у културном и цивилизацијском смислу. Они су значајни јер су уврштени у обавезну литературу на многим турским универзитетима или бар осликавају доминантни поглед на свет (неоосманистичке) интелектуалне елите. Индикативан је чланак Џенка Тамера из априла 2017. године на сајту Анкарског центра за истраживање кризних ситуација и политике (АНКАСАМ) који говори о стварању дугорочних идентитета и стратегије у циљу враћања Турске на Балкан. Аутор истиче да је један од начина да се придобије Балкан стварање позитивне слике о Османлијама и њиховој правичности, што представља, као што смо до сада могли да закључимо, кључну константу у реторици неоосманиста. Осим тога, кроз остваривање турског утицаја на што већи број етничких група, требало би минимализовати утицај Ирана на Балкану. Имајући у виду тренутну ситуацију, аутор додаје да су то дугорочни циљеви и препоручује осматрање друштвених вредности (Tamer, АНКАСАМ, 2017). Другим речима, циљ је формирање „стратегијског менталитета“, тако да буде у складу с новим условима, тј. створити код балканских народа „исто поимање историје и простора, без обзира на порекло“, оцењује Ахмет Давутоглу у свом програмском делу *Стратегијска дубина: Међународни положај Турске*. Он подвлачи важност мењања дефиниције централне домовине и сливања с другим елементима на датом простору што је једна од одлика Османлија (Давутоглу 2014, 496–498).

Уколико се по страни оставе циљеви изразито политичког и економског карактера, дугорочни утицај на друштвене вредности и преобликовање имица Османлија у уобразиљи православног „милета“ требало би да (делимично) изврши заштита и промоција турске културе, посвећеност ширењу и популаризацији турског језика и организовање програма размене за студенте и истраживаче. Давутоглу говори о нужности коренитог мењања „антиосманског и антитурског имица који на Балкану нарочито Срби и Грци често воле да истичу у први план“ и даље наводи да одбијање политичке културе и институција наслеђених од Османског царства доводи до озбиљних проблема на Балкану. Стога, Турска мора наступити тако што ће елементе глобалног ривалитета пажљиво анализирати и примењивати у региону (Idem 293). У складу с поменутиим циљевима, Турска се настоји приказати као земља-мост. Давутоглуово дело *Ben-Idraki* које још није преведено на српски језик користи три главна појма којима се користимо када се постављамо у односу према свету, другим културама и цивилизацијама. Имајући у виду да нам је потребан „други“ да бисмо дефинисали себе и да бисмо открили сопствени идентитет, Давутоглу користи изразе *diğerleri* (други, остали) и *öteki* (други) насупрот личној заменици *ben* (ја) која је много више од тога. *Ben* за Давутоглуа представља сопство, лични идентитет, дубоко укорењене вредности и полазиште, *diğerleri* су остали, којима се по правилу не придаје превелика важност, а коју Давутоглу донекле користи као еквивалент енглеском *the rest* и даје пример западњачким ниподаштавања свега што не припада западној цивилизацији у Хантингтоновом *Судару цивилизација: the West and the rest* (Davutoğlu, 2018, 41). За наше истраживање је најважнији појам *öteki* који се на српски језик може превести

као „други, онај са друге стране“, а носи конотацију нечега што не само да је суштински другачије од „ја“ већ му се и супротставља. Претпоставља се некакво одмеравање снага и конкуренција која не мора да се манифестује на физичкој равни, или дијалог при чему свако остаје на својој страни. Занимљиво је и поучно да Давутоглу даје један од примера узимајући Србина као полазиште за кога је један такав „други“ нужно Муслиман или Хрват (Idem). Из оваквог примера може се закључити, између осталог, да је реч о Давутоглуовој пројекцији при чему су „ја“ и „други“ заменили места, па су Срби у улози оних са друге стране, супротстављених, а као такви, не могу бити искрени партнери, јер, као што појам *öteki* упућује, не стоје на истој страни.

Иако не врши дужност министра спољних послова од маја 2016, Давутоглуовим научним радовима и идејама се поклања заслужена пажња у научним и универзитетским круговима, а Дарко Танасковић запажа да је неоосманизам, иако сада већ у сенци ердоганизма, политички надживео свог теоретичара (2016, 11).

Овде на сцену ступа теза професора Р. Шентурка о отвореној цивилизацији при чему је могуће уочити да је његово сагледавање реалности у цивилизацијском контексту веома слично визији А. Давутоглуа. Шентурк изводи поделу на отворене и затворене цивилизације, при чему су отворене цивилизације оне које уважавају право на постојање других цивилизација, док затворене цивилизације сматрају себе супериорнима у односу на све друге и настоје да их униште. Отворене цивилизације се по правилу темеље на отвореној науци која омогућава већу друштвену толеранцију и међусобно уважавање различитости мишљења. Посебну пажњу посвећује слободи говора и мишљења. Као најбољи пример отворене цивилизације наводи исламску, још током својих зачетака у Медини, јер је првобитна муслиманска заједница остварила миран суживот са Јеврејима и хришћанима. Османска цивилизација је, према ауторовом схватању, такође отворена цивилизација која се темељи на принципу *adamiyyah*, те стога посматра све људе као потомке Адама, а читаво човечанство као целину. Опис отворене цивилизације може деловати амбициозно, с обзиром на одлике које би таква цивилизација требало да поседује, а које се односе на људске слободе и права која се ни данас не поштују у потребној мери, чак ни у друштвима која се сматрају веома развијеним, толерантним и освешћеним, па оцена да је исламско друштво пре више векова било на таквом ступњу друштвеног и духовног развоја делује помало идеалистички, па и наивно.

С друге стране, аутор као примере затвореног друштва које се темељи на „затвореној науци“ узрокованој модернизацијом и увођењем образовног система који је стандардизовао мишљење, наводи државе настале распадом Османског царства на Балкану, Блиском истоку и северној Африци (Şentürk 2018, 74). Ово је својеврсна критика упућена вестернизацији Османског царства, увођењу секуларног система и позитивистичким наукама које су потиснуле фикх. Аутор констатује да је османски космополитизам замењен хомогеним пројектом грађења нације што представља својеврсну регресију када се узме у обзир да је Османско царство, захваљујући свом отвореном приступу, оства-

рило хармоничан суживот са другим цивилизацијама (Idem, 36–37). Мислимо да је непотребно нагласити да је овде превасходно реч о цивилизацијама народа који су улазили у територијалне оквире Османског царства, а много мање о ‘односима добросуседства и међусобног уважавања’ са околним земљама. Овде можемо повући паралелу са Давутоглуовим схватањем цивилизације. Давутоглу османско усмерење ка Балкану пореди са Андалузијом и Могулским царством, „позорницама многостране и мултикултурне цивилизацијске интеракције“ (Давутоглу 2014, 497). За Тарика ибн Зијада не постоји централна географија, већ географија видика где ће моћи заједно да се живи са сваким народом, а долазак Шпанаца католика доноси уништење мултикултурне структуру у овој земљи „где су се вековима стапали многи различити народи и културе“ (Idem, 292). Опис који се може применити на Османско царство, а осим тога, прави пример Шентуркове отворене цивилизације.

Сличност у схватањима А. Давутоглуа и Р. Шентурка огледа се и у виђењу балканске кризе као покрета за елиминацију ислама и османског идентитета у региону. Аутор *Отворене цивилизације* износи своје тврдње с мање дипломатске увијености наводећи да концепт цивилизације која настоји да се наметне и да уништи све остале припада Србима и Хрватима, а да су некадашње територије Царства, међу којима Балкан заузима истакнуто место, поприште сукоба због преласка са живота у отвореној цивилизацији Османског царства на живот у затвореним цивилизацијама модерних националних држава (Şentürk 2018, 235). Па ипак, чини се да не уочава недоследност док примећује да је Алија Изетбеговић сматрао исламску цивилизацију супериорном у односу на све друге и одбацивао сваки покушај њене трансформације или синтезе са другим цивилизацијама. Треба ли закључити да је отворена цивилизација могућа само онда када исламска империја показује изванредан степен толеранције према својим зимијама?! На такав закључак свакако упућују примери Андалузије, Могулског царства и Османског царства.

И док се надамо да ће турско деловање у културној и образовној сфери у Србији дати конструктивне резултате и унапредити односе две земље, не треба да занемаримо изучавање историје и освешћивање свих компоненти балканског идентитета. На тај начин ћемо моћи да уђемо у сваки дијалог као равноправан партнер који ће моћи, обогачен историјским искуством, да поштујући и уважавајући другог, не заборави на себе. Посебно не треба да заборавимо да култура увек најбрже и најуспешније прелази државне границе и друге бране, како је зналачки приметио Дарко Танасковић (2015, 180–181).

Литература

- *** (2018) – МЕМ рaporу: Ezan okuma, Arapça bilgi, hafızlık ve din kitapları için 4 milyar 255 milyon TL harcandı. *ABC Gazetesi* <http://t.thenewyoungturk.com/egitim/meb-raporu-ezan-okuma-arapca-bilgi-hafizlik-ve-din-kitaplari-icin-4-milyar-255-milyon-tl-harcandi/>, приступ: 22.8.2018.

- Atalay, O. (2018) TİKA'nın Balkanlar'a stratejik hamlesi. *Yeni Tan Gazetesi*. <http://yenitangazetesi.com/2018/06/05/tikanin-balkanlara-stratejik-hamlesi/>, приступ: 8.9.2018.
- Давутоглу, А. (2014) *Стратегијска дубина: Међународни положај Турске*; превод с турског Сенка Ивошевић Ипек. Београд: Службени гласник.
- Davutoğlu, A. (2018) *Medeniyetlerin Ben-İdraki: Medeniyet Teorisine Mukaddime*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Едукативни центар Бејза (2016), доступно на : <http://bejza.edu.rs/mediji-o-nama/>, приступ: 9.8.2018.
- Ekinci, M. U. (2013) *Turkey's "Zero Problems" Era in the Balkans*. Ankara: SETA, No. 1.
- Ekinci, M. U. M. U. (2014) *A Golden Age of Relations: Turkey and the Western Balkans During the AK Party Period*, Insight Turkey Vol. 16, (1), pp. 103–125.
- Yunus Emre Enstitüsü (2015), https://www.yee.org.tr/sites/default/files/2023_vizyonu.pdf, приступ: 2.8.2018; <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>, приступ: 2.8.2018.
- Јевтић, М. (2000) *На истоку запада: Разговори са Дарком Танасковићем*. Београд: Паргенон.
- Tamer, C., ANKASAM (2017) <https://ankasam.org/turkiyenin-gonul-cografyasina-donusu-ve-balkan-turkleri/>, приступ: 15.8.2018.
- Танасковић, Д. (2011) *Срби пред изазовима неоосманизма. Политеиа – Научни часопис за друштвена питања*, број 2, 19-30.
- Танасковић, Д. (2015) *Велики повратак Турске?: Неоосманизам или Исламизам*, 3. допуњено изд. Београд: Службени гласник.
- Tanasković, D. (2016) *From Neo-Ottomanism to Erdoganism: a doctrine and foreign policy practice of Turkey* [translator Ivana Čorbić, Miloš Dimitrijević]. Belgrade: Association of Non-Governmental Organisations of Southeast Europe – CIVIS.
- (2017) Сарадња Србије и Турске од кључне важности за стабилност на Балкану: Ердоганова порука уочи доласка у Београд. *Телеграф*. <http://www.telegraf.rs/vesti/politika/2902519-saradnja-srbije-i-turske-od-kljucne-vaznosti-za-stabilnost-na-balkanu-erdoganova-poruka-uoci-dolaska-u-beograd>, приступ: 17.8.2018.
- TİKA -Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (2016) http://www.tika.gov.tr/tr/haber/sirbistan%27da_belgrad_universitesi_filoloji_fakultesi_teknik_donanim_destegi-22358, приступ: 19.8.2018.
- TİKA- twitter (2018) <https://twitter.com/belgradtika>, приступ: 18.8.2018.
- TÜBİTAK (2018) <https://www.tubitak.gov.tr>, приступ: 23.8.2018.
- Türkiye Mezunları – Haberler (2017) <https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/1027/sirbistanli-turkiye-mezunlari-iftarda-bulustu/>, приступ: 21.8.2018.
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı – Üniversiteler (2016) <http://yok.gov.tr/>, приступ: 20.8.2018.
- Şentürk, R. (2018) *Açık Medeniyet: Çok Medeniyetli Toplum ve Dünyaya Doğru*, 5. baskı. İstanbul: İz Yayıncılık.

Teodora Matić

NOTION OF OPEN CIVILIZATION: IMPROVING THE COOPERATION BETWEEN SERBIA AND TURKEY IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH AND HIGHER EDUCATION

Summary: The central theme of this research is the improvement of cooperation between Serbia and Turkey in the field of scientific research and higher education through the prism of “Open civilization”, a neologism coined by Turkish sociologist Recep Şentürk. According to many analysts, economic and closer political cooperation between the two countries reached its peak level in October last year, when a joint political declaration on the establishment of the High Council for Serbian-Turkish Cooperation was signed. It had been followed by intensification of Turkish cultural influence in Serbia over the last decade (Opening of Turkish Cooperation and Coordination Agency in 2009 and Yunus Emre Institute in Belgrade in 2015, signing of the agreement on archival cooperation etc.). By taking into consideration the theory of “Open civilization”, this research aims at testing its viability in the particular case of Turkey’s soft power in the Balkans and its cultural and educational cooperation with Serbia.

Key Words: Open Civilization, Serbia, Turkey, Regional Cooperation, TIKA.

